

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 20 051.165
Карпатського національного
університету імені Василя Стефаника,
доктору педагогічних наук, професору,
професору кафедри початкової освіти
та освітніх інновацій
Білавич Галині Василівні
(76018, м. Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 57)

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора педагогічних наук, професора,
в.о. завідувача кафедри педагогіки та освітнього менеджменту
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Кірдан Олени Леонідівни

на дисертацію **Паски Андрія Валерійовича**

**«МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ОСВІТНЬОГО
ПРОСТОРУ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ (90-ті рр. XX –
ПЕРША ЧВЕРТЬ XXI СТ.)»,**

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
галузі знань 01 Освіта / Педагогіка

**1. Актуальність теми дисертаційної роботи та її зв'язок із
галузевими науковими програмами.**

У сучасних умовах повномасштабної російсько-української війни актуальним постає завдання інтеграції цілеспрямованої виховної роботи науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти та активної музейно-педагогічної діяльності, що впливає на ціннісні орієнтації здобувачів вищої освіти. Музейна педагогіка у контексті формування освітнього простору закладів вищої освіти України набуває особливого значення в сучасних умовах, сприяючи формуванню музейної культури студентів та збереженню культурної спадщини.

У контексті цього актуальність і значущість дисертаційної роботи «Музейна педагогіка як засіб формування освітнього простору закладів

вищої освіти України (90-ті рр. XX – перша чверть XXI ст.)» не викликає сумніву.

Актуальність пропонованої роботи підсилюється низкою нерозв'язаних суперечностей, виявлених дисертантом у ході дослідження. З-поміж окреслених суперечностей і завдань, які з них випливають, особливу увагу привертають підвищені вимоги до формування загальнокультурних і громадянських компетентностей здобувачів вищої освіти та недостатність, фрагментарність залучення фондів, колекцій, експозицій державних, громадських, приватних музеїв до освітнього процесу ЗВО. Упровадження сучасних європейських стандартів й підходів до освітньо-наукової та культурно-просвітницької діяльності музейних установ неможливе через нехтування важливістю удосконалення та оновлення традиційних форм музейно-педагогічної діяльності ЗВО, розвитку інноваційних методик залучення молоді до музейної освіти, зокрема, в умовах глобальних викликів сучасності та Війни за Незалежність України.

Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри педагогіки та освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика Карпатського національного університету імені Василя Стефаника «Історико-педагогічні проблеми навчання і виховання у системі безперервної освіти» (державний реєстраційний номер 0108U009122).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність.

Дисертація Паски Андрія Валерійовича є завершеним науковим дослідженням, яке виконане на належному науково-методичному рівні. Робота містить комплексний аналіз розвитку музейної педагогіки в закладах вищої освіти України впродовж 90-х років XX – першої чверті XXI ст. з метою модернізації науково-дослідної роботи здобувачів освіти, викладачів, науковців у галузі музейної освіти та формування музейної культури студентів.

Дисертантом детально проаналізовано значний масив наукової літератури – 733 джерела. Завдяки доцільно сформованій репрезентативній джерельній базі дослідження, що охоплює широкий спектр нормативно-правових документів, монографій, дисертацій, окремих статей і розвідок, навчально-методичних посібників, довідково-енциклопедичної літератури, матеріалів науково-практичних конференцій, круглих столів, педагогічних читань, семінарів, наукових та громадсько-культурних часописів,

періодичної преси, інтернет-ресурсів, – дисертант зміг розв’язати чітко визначені наукові завдання, а саме: охарактеризувати поняттєво-категоріальний апарат досліджуваної проблеми; проаналізувати джерельну базу та історіографію дослідження музейної педагогіки як засобу формування освітнього простору закладів вищої освіти України (90-ті рр. XX – перша чверть XXI ст.); охарактеризувати музейні установи як освітній ресурс розвитку музейної педагогіки у закладах вищої освіти України (90-ті рр. XX ст. – перша чверть XXI ст.); проаналізувати сучасні освітні підходи до реалізації музейно-педагогічної діяльності зі студентською молоддю, здійснити апробацію педагогічних умов упровадження музейної педагогіки в освітній процес ЗВО; обґрунтувати перспективні напрями розвитку музейної педагогіки в системі вищої освіти України.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, є обґрунтованими; вони забезпечені застосуванням міждисциплінарного підходу і використанні аналітичного інструментарію педагогіки, психології, музеєзнавства, культурології, філософії, а також об’єктивним аналізом здобутих результатів. Серед використаних методів – загальнонаукові (аналіз, синтез, індукція, дедукція); проблемно-хронологічний; пошуково-бібліографічний; структурний; біографічний; історико-географічний; порівняльно-аналітичний; емпіричний, які адекватні предмету, меті та завданням дослідження,

Достовірність результатів дисертаційного дослідження не викликає сумнівів, оскільки підтверджена використаними науковими методами, репрезентативною джерельною базою, що становить одну з необхідних і достатніх умов забезпечення вірогідності й обґрунтованості результатів історико-педагогічних досліджень, широкою апробацією результатів роботи у науково-комунікаційних заходах різного рівня.

3. Наукова новизна дослідження.

Дисертація А.В. Паски є ґрунтовним дослідженням, у якому вперше: здійснено комплексний аналіз розвитку музейної педагогіки у закладах вищої освіти України впродовж 90-х рр. XX – першої чверті XXI ст. як освітньої технології у сфері практичної діяльності музеїв ЗВО та наукової дисципліни, яка інтегрує музеєзнавство, педагогіку, культурологію, психологію, комунікаційні студії, філософію, соціологію, цифрову гуманітаристику, краєзнавство, акмеологію та ін.; розроблено періодизацію формування музейно-освітнього простору та розвитку музейної педагогіки у ЗВО України

в 90-х рр. XX – першій чверті XXI ст. та виділено такі періоди: 1) 1991–1996 рр. – адаптаційний; 2) 1997–2006 рр. – практично-орієнтований; 3) 2007–2013 рр. – науково-освітній; 4) 2014–2021 рр. – інноваційно-комунікативний; 5) 2022–2025 рр. – громадсько-політичний; уведено до наукового обігу масив різновидових джерел, що стосуються розвитку української музейної педагогіки – концепції, стратегії, накази, плани роботи музейних закладів, положення про діяльність музеїв ЗВО, методичні комплекси, навчальні плани, освітні програми, силабуси навчальних дисциплін вищої школи, статистичні огляди, аналітичні звіти, буклети і путівники музеями, інтернет-ресурси; проаналізовано досвід використання освітньо-виховного потенціалу різних типів і профілів музеїв у процесі вивчення здобувачами вищої освіти музейної педагогіки; визначено перспективні напрями розвитку музейної педагогіки в сучасному освітньому просторі України.

Окрім того, удосконалено: практичний внесок окремих музеєзнавців, музейних педагогів-новаторів, науковців у розвиток музейної освіти студентської молоді. Новий рівень розвитку в науковій роботі отримали: дослідження специфіки формування фахових і загальнокультурних компетентностей здобувачів вищої освіти засобами музейної педагогіки.

4. Теоретична цінність і практична значущість отриманих наукових результатів.

Дисертаційна робота А. В. Паски містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати в сукупності розв’язують актуальне наукове завдання.

Результати дослідження впроваджено в практику освітнього процесу Карпатського національного університету імені Василя Стефаника (довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження №03.04-29/20 від 13.10.2025 р.); Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження №1/761 від 08.09.2025 р.); Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження №1152 від 27.08.2025 р.).

До переваг дослідження зараховуємо його практичну значущість, яка полягає в: проєктуванні та впровадженні елективного курсу «Музейна педагогіка»; розробці методичних матеріалів: «Класифікатор музеїв закладів

вищої освіти України», «Наукові взаємозв'язки музейної педагогіки», «Ключові якості сучасного музейного педагога ЗВО», «Сучасні форми організації педагогіки музейної діяльності у ЗВО», логіко-функціональних моделей «Музейна педагогіка в освітньому просторі Карпатського національного університету імені Василя Стефаника (1991-2025 рр.)», «Формування музейно-освітнього простору закладів вищої освіти України»; створенні інтерактивного студентського путівника «Музейний простір Прикарпаття; визначенні рекомендацій та перспектив розвитку музейної педагогіки в закладах вищої освіти України.

Окрім того, корисними для теорії і практики музейно-педагогічної діяльності у закладах вищої освіти будуть результати пілотного експериментального опитування здобувачів вищої освіти на тему «Роль музейної освіти у формуванні особистості сучасного студента».

Зміст і результати дослідження, а також авторські розробки можуть використовуватися: науково-педагогічними працівниками при викладанні дисциплін «Музейна педагогіка», «Музеезнавство», «Культурологія», «Мистецтвознавство», «Українознавство», «Красознавство» та ін., підготовці навчально-методичних матеріалів, плануванні просвітницьких заходів, розробці й упровадженні освітніх інтернет-ресурсів і цифрових технологій; студентами у процесі формування музейної культури та опанування сучасних форм музейно-педагогічної діяльності; музейними педагогами та працівниками закладів вищої освіти у професійній діяльності; фахівцями освітньої та культурної галузей для підвищення кваліфікації у сфері музейної педагогіки і музеезнавства.

5. Загальна оцінка змісту роботи.

Дисертація А. В. Паски на правах рукопису має чітку структуру і містить всі необхідні для дисертаційної роботи структурні елементи: анотації українською й англійською мовами, список опублікованих праць за темою дисертації, перелік скорочень та умовних позначень, вступ, три розділи з висновками до них, висновки, список використаних джерел і додатки. Загальний обсяг дисертації становить 539 сторінок, основний текст викладено на 226 сторінках.

У вступі Андрій Валерійович детально обґрунтував актуальність проблеми; вказав на зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначив науковий апарат та представив методи дослідження;

розкрив наукову новизну і схарактеризував практичне значення одержаних результатів; надав інформацію про апробацію результатів дослідження.

У першому розділі роботи – «Музейна педагогіка в закладах вищої освіти» – дисертантом досліджено джерельну базу та історіографію проблеми (п. 1.1); схарактеризовано поняттєво-категоріальний апарат дослідження; (п. 1.2); проаналізовано освітньо-виховну діяльність фундаторів українського музейництва (п. 1.3).

Позитивно оцінюємо досліджену дисертантом джерельну базу та історіографію проблеми (с. 37–63). Відзначимо, що у процесі написання дисертаційної роботи під час польових досліджень А.В. Паскою записано вісім інтерв'ю з відомими музеєзнавцями, музейними педагогами, науковцями України (про що викладено дисертантом на с. 61–63 дисертації), які допомогли глибше вивчити важливі аспекти музейно-педагогічної діяльності закладів вищої освіти України, зокрема історію заснування окремих музеїв, їхню роль в освітньому процесі, методику дослідницької роботи зі студентами на базі музеїв, форми і результати співпраці з державними регіональними музеями.

До переваг підрозділу 1.2 зараховуємо з'ясування сутності дефініцій, які є визначальними для розуміння музейно-педагогічного процесу в освітньому просторі закладу вищої освіти. Заслуговує на схвалення, проведений дисертантом аналіз цих понять у науково-педагогічній літературі, що дозволило об'єднати їх у такі блоки: визначення сутності музейної педагогіки як наукової галузі та освітньої технології; базові дефініції музейного процесу («музей», «музеєзнавство», «музей закладу вищої освіти», «музейний комплекс закладу вищої освіти», «академічна спадщина»); теоретико-методологічний компонент музейно-педагогічного процесу («музейно-освітнє середовище», «музейно-педагогічне середовище», «музейне середовище навчання», «музейний простір», «музейна освіта», «музейна культура», «музейно-педагогічна компетентність»); операційно-діяльнісний компонент музейно-педагогічного процесу («музейний педагог», «музейно-педагогічна діяльність», «музейна комунікація», «музейно-педагогічні інновації», «принципи, методи, форми і засоби музейної педагогіки»).

Вдало доповнюють текст дисертаційної роботи узагальнювальні таблиці та рисунки, зокрема сучасні наукові підходи до визначення поняття «музейна педагогіка» в українській педагогічній науці (табл. 1.2 на с. 67–68);

дефініції, які характеризують теоретико-методологічний компонент музейно-педагогічного процесу ЗВО (табл. 1.3 на с. 76–77); авторська розробка «Ключові якості сучасного музейного педагога ЗВО (за даними українських досліджень)» (рис. 1.1 на с. 82–83).

Повністю погоджуючись із твердженням А. В. Паски, що теоретико-методологічною основою музейної педагогіки є наукові знання, які сформувалися на основі зв'язків музеєзнавства, педагогіки, психології, філософії, історії, соціології, естетики, культурології, мистецтвознавства, краєзнавства, архівознавства та інших наук, вагомим вважаємо їх відображення у структурно-логічній схемі «Наукові взаємозв'язки музейної педагогіки» (додаток К.1), що викладено дисертантом на с. 71–72 дисертації.

Позитивного схвалення заслуговує підрозділ 1.3, у якому дисертантом проаналізовано історичні витoki вітчизняної музейної педагогіки та освітньо-виховної діяльності фундаторів українського музейництва.

У другому розділі дисертаційної роботи – «Музейні установи як освітній ресурс розвитку музейної педагогіки у закладах вищої освіти України (90-ті рр. XX ст. – перша чверть XXI ст.)» – схарактеризовано нормативно-методичне забезпечення діяльності музейних установ у закладах вищої освіти (п. 2.1); окреслено освітньо-виховний потенціал музеїв закладів вищої освіти як чинник розвитку музейної педагогіки (п. 2.2); визначено основні напрями, методи і форми інтеграції музейної діяльності в освітній процес закладів вищої освіти (п. 2.3).

У підрозділі 2.1 характеризуючи нормативно-методичне забезпечення діяльності музейних установ у закладах вищої освіти, дисертант звертає увагу і на певні проблеми та негативні фактори, що позначилися на роботі музейних закладів ЗВО України у досліджуваній період (с. 114–115 дисертації), а також визначає об'єктивні чинники, які гальмують розвиток музейної справи у ЗВО останніми роками.

Позитивно оцінюємо розроблену дисертантом логіко-функціональну модель «Формування музейно-освітнього простору закладів вищої освіти України» (рис. 2.1 на с. 117 дисертації), що базована на узагальненні перспективного досвіду музейно-педагогічної діяльності у системі вищої освіти України, аналіз нормативно-правової бази та організаційно методичних засад музейно-освітньої роботи у закладах вищої освіти.

Науково цінною вважаємо розроблену дисертантом періодизацію та виділення 5-ти етапів формування музейно-освітнього простору та розвитку

музейної педагогіки ЗВО України у період незалежності: адаптаційний (1991–1996 рр.); практично-орієнтований (1997–2006 рр.); науково-освітній (2007–2013 рр.); інноваційно-комунікативний (2014–2021 рр.); громадсько-політичний (2022–2025 рр.). Принагідно зазначимо, що в основу авторської періодизації А. В. Паскою покладено сукупність критеріїв: історико-педагогічний, політичний, правовий, освітньо-науковий.

На наш погляд, сильною стороною дисертаційного дослідження є те, що автором у підрозділі 2.2 детально вивчено і проаналізовано освітньо-виховну діяльність музейних установ та досвід музейно-педагогічної роботи у 51 закладі вищої освіти III–IV рівнів акредитації усіх регіонів України.

Науково цінним вважаємо те, що у підрозділі 2.3 А. В. Паска схарактеризував основні напрями, методи і форми інтеграції музейної діяльності в освітній процес закладів вищої освіти. Дисертантом вдало проаналізовано роль природничого музею ЧНУ ім. Ю. Федьковича роль в навчальній та науково-дослідній роботі університету (с. 153–154 дисертації), навчальну діяльність науково-дослідного геолого-мінералогічного музею Криворізького національного університету у забезпеченні викладання вибіркових дисциплін та формуванні індивідуальної освітньої траєкторії у здобувачів вищої освіти (с. 154–155 дисертації), організацію навчально-екскурсійної практики здобувачів вищої освіти у системі функціонування музею історії Острозької академії (с. 155–156 дисертації) тощо.

Третій розділ дисертації – «Модернізація музейної педагогіки у закладах вищої освіти України: досвід і перспективи» – охоплює сучасні освітні підходи до впровадження музейної педагогіки у закладах вищої освіти України (п. 3.1); висвітлення розвитку музейно-педагогічної діяльності у Карпатському національному університеті імені Василя Стефаника (п. 3.2); перспективи розвитку музейної педагогіки у закладах вищої освіти України.

На наш погляд, сильною стороною дисертаційного дослідження є те, що автором у підрозділі 3.1 виокремлено та детально схарактеризовано актуальні напрями формування сучасного музейно-освітнього простору закладу вищої освіти та музейно-педагогічної компетентності студентів. Дисертантом проаналізовано упровадження музейно-педагогічних програм та спеціалізованих навчальних курсів в освітній процес закладів вищої освіти (НУ «Львівська політехніка», Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського, Полтавського

національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка та ін. (с. 173–180 дисертації)), схарактеризовано експериментально-дослідницьку діяльність із вивчення ролі музейної педагогіки у процесі формування професійної компетентності здобувачів вищої освіти (с. 180–184 дисертації); створення музейно-виставкових просторів і музейно-культурних центрів (с. 184–186); використання музейно-педагогічного досвіду у закладах вищої освіти, які забезпечують підвищення професійної кваліфікації педагогічних працівників (с. 186–189 дисертації); використання сучасних цифрових технологій у музейній освіті, оцифрування музейних колекцій та створення віртуальних експозицій і турів (с. 189–192 дисертації); розробка і реалізація спільних музейно-педагогічних проєктів з національними, державними, комунальними, приватними музеями України та свого регіону (с. 192–195 дисертації); розробка нових музейних проєктів з метою пошуку шляхів дієздатності музейних закладів ЗВО в умовах російсько-української війни (с. 195–198 дисертації).

На нашу думку, новаторським та значущим є те, що у підрозділі 3.2 дисертантом проведено експериментальне дослідження, яке стало основою розробки «Методики вивчення ролі музейної педагогіки у формуванні особистості сучасного студента»; проаналізовано результати анкетування на тему «Роль музейної освіти у формуванні особистості сучасного студента» (с. 208–216). Науково цінною вважаємо розроблену дисертантом логіко-функціональну модель «Музейна педагогіка в освітньому просторі Карпатського національного університету ім. В. Стефаника (1991–2025)», яка демонструє напрями, форми і потенційні можливості музейної освіти в умовах сучасного закладу вищої освіти.

Заслужовують на схвалення запропоновані дисертантом у підрозділі 3.3 перспективні напрями розвитку музейної педагогіки в системі вищої освіти України.

Висновки до роботи логічні, вони відповідають завданням дослідження. Десять додатків до роботи є інформативними й змістовно доповнюють текст дисертації, слугують вагомим підґрунтям для заглиблення у досліджувану проблему.

Дисертаційне дослідження А. В. Паски є повністю завершеним. Автор дослідження досяг мети, успішно розв'язав поставлені завдання.

6. Відсутність порушень академічної доброчесності.

Аналіз дисертації А. В. Паски надав підстави для висновку, що автор робить посилання на джерела при використанні ідей та положень, які в них представлені, відповідно до норм законодавства про авторське право та суміжні права.

7. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертантом результатів, вважаємо за необхідне висловити окремі міркування й побажання:

1. У дисертаційній роботі (підрозділ 1.2) уточнено наукові уявлення про поняттєво-категоріальний апарат досліджуваної проблеми, схарактеризовано різноплановість сучасних підходів до визначення понять «освітній простір», «музейна педагогіка», «музейно-педагогічне середовище», «музейна комунікація», «музейно-педагогічні інновації», «музейний педагог» та ін. У процесі з'ясування сутності дефініцій, які є визначальними для розуміння музейно-педагогічного процесу в освітньому просторі вищої школи, автором виділено чотири блоки відповідних понять (ст. 66 дисертації). На нашу думку, доречним було б об'єднання термінів, використовуваних у роботі, у глосарій, що сприяло б цілісному та узагальненому представленню базових дефініцій дослідження.

2. У підрозділах 1.1, 2.1 автор характеризує правову та нормативно-методичну базу розвитку музейної педагогіки в закладах вищої освіти впродовж 90-х років XX – першої чверті XXI ст., зокрема законодавчі акти України, урядові постанови, галузеві накази, міжнародні нормативні документи щодо музейної діяльності. За результатами аналізу законодавства та нормативних документів, що регулюють музейно-педагогічну діяльність, на наш погляд, доцільно було б запропонувати ієрархічну схему правового регулювання розвитку музейної педагогіки в галузі вищої освіти України у період незалежності.

3. У дисертаційній роботі (підрозділи 2.2, 2.3) автор акцентує увагу на висвітленні освітньо-виховного потенціалу багатьох музеїв і музейних комплексів у закладах вищої освіти як чинника розвитку музейної педагогіки, у підрозділі 3.1 деталізує сучасні освітні підходи до впровадження музейної педагогіки у сфері вищої освіти України. Однак

дисертант майже не розкриває реальних труднощів або обмежень використання потенціалу університетських навчальних музеїв в освітньому процесі. У цьому контексті варто було б подати приклади інтеграції музейних заходів до навчальних планів, силабусів, освітньо-професійних програм, стратегій і концепцій розвитку закладів вищої освіти.

4. У вступі до дисертаційної роботи наголошується, що на сучасному етапі у зв'язку з інтенсивним входженням у європейський освітній простір постала необхідність вивчення зарубіжного музейно-педагогічного досвіду, концепцій і моделей сучасної світової музейної педагогіки. У цьому контексті у першому розділі роботи використано теоретичні дослідження окремих зарубіжних науковців з актуальних проблем педагогіки музеології. Однак, у дисертаційній роботі відсутній аналітичний огляд іноземного досвіду музейної діяльності у закладах вищої освіти, недостатньо висвітлено напрацювання зарубіжних науковців, педагогів із узагальнення та популяризації діяльності університетських музеїв, сучасні європейські практики інтеграції музейних заходів для студентської молоді в освітньо-виховний процес.

Разом із тим, зазначені зауваження не знижують загального позитивного враження від дисертаційного дослідження Паски Андрія Валерійовича, відображають власну позицію опонента і можуть слугувати предметом дискусії при обговоренні дисертаційної роботи.

8. Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових працях.

Основні наукові положення та результати дослідження викладено у 16 наукових працях, серед яких: 5 статей у наукових виданнях України, 11 праць у збірниках матеріалів наукових конференцій.

На основі аналізу змісту публікацій А. В. Паски можна констатувати, що наукові положення, висновки та рекомендації, які було отримано в результаті проведеної роботи, у друкованих працях викладено достатньо повно.

Зміст, обсяг та кількість друкованих праць відповідають чинним вимогам Міністерства освіти і науки України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії і надають автору право публічного захисту дисертаційного дослідження.

9. Оцінка мови і стилю викладення матеріалу дисертації.

Дисертацію викладено українською мовою. Аналіз структури та змісту дисертації засвідчує, що дисертаційне дослідження є цілісним, характеризується чіткістю викладу матеріалу та логічною послідовністю. Ілюстративний матеріал структуровано в 4 таблицях та 8 рисунках, що полегшує сприйняття матеріалу у дисертаційній роботі.

10. Відповідність змісту дисертації спеціальності, з якої вона подається до захисту.

Зміст дисертаційної роботи відповідає предметній області спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

11. Загальний висновок.

Аналіз дисертації та опублікованих праць дозволяє зробити висновок про те, що дисертаційне дослідження Андрія Валерійовича Паски є актуальною, завершеною, самостійною, цілісною науковою працею, яка містить наукову новизну, теоретичне і практичне значення, обґрунтовані й аргументовані висновки.

Дисертація «Музейна педагогіка як засіб формування освітнього простору закладів вищої освіти України (90-ті рр. XX – перша чверть XXI ст.)» відповідає вимогам наказу Міністерства науки і освіти України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, зі змінами, внесеними Постановами КМУ № 341 від 21.03.2022 р., № 502 від 19.05.2023 р. та № 507 від 03.05.2024 р.), а її автор, Паска Андрій Валерійович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта / Педагогіка.

Офіційний опонент –

доктор педагогічних наук, професор,

в.о. завідувача кафедри педагогіки

та освітнього менеджменту

Уманського державного педагогічного

університету імені Павла Тичини

Олена КІРДАН